

Talousvaliokunta

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitran toimintakertomus vuodelta 2020

JOHDANTO

Vireilletulo

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitran toimintakertomus vuodelta 2020 (K 5/2021 vp): Asia on saapunut talousvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- yliasiamies Jyrki Katainen, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra
- hallintoneuvoston puheenjohtaja Tarja Filatov, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra
- operatiivinen johtaja Nina Honkala, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra
- lakiasiaintojohtaja Jorma Jaalivaara, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra
- johtaja Elina Ravantti, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra
- johtaja Katri Vataja, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra
- professori Karl-Erik Michelsen

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- professori Otto Toivanen

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:

- Valtiontalouden tarkastusvirasto

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Sitran voidaan visionsa, strategiansa ja työnsä teemojen perusteella luonnehtia tulevaisuustaloksi. Arvioinnin kohteena oleva vuosi 2020 oli myös tulevaisuuden ennakoinnin ja ennakoimattomuuden näkökulmasta poikkeuksellinen. Sitra avasi vuoden 2020 paljon huomiota saaneella megatrendejä käsitelleellä Megatrendit 2020 -analyysillä. Megatrendeiksi tunnistettiin 1. Ekologisen jälleenrakennuksen kiireellisyys, 2. Väestön ikääntyminen, 3. Verkostomainen valta, 4. Teknologian sulautuminen kaikkeen ja se, että 5. Talousjärjestelmä etsii suuntaansa. Tässä vaiheessa ei vielä osattu ennakoida tulossa ollutta pandemiaa eikä myöskään sen heijastusvaikutuksia näihin megatrendeihin. Sitra päivittikin arviotaan julkaisulla Megatrendeistä koronan valossa. Toisaalta megatrendeissä on kyse aikajänteeltään pandemiaa kauaskantoisemmista ilmiöistä.

Valiokunnan mietintö TaVM 25/2021 vp

Vuosi 2020 oli Sitralle myös ensimmäinen vuosi, jolloin vuonna 2019 uudistetun ja 1.1.2020 voimaan tulleen Sitra-lain mukainen uusi hallintomalli oli käytössä. Uudistus selkeytti Sitran oikeudellista asemaa ja korosti Sitran toiminnan riippumattomuutta eduskunnan vastattavana olevana itsenäisenä julkisoikeudellisena rahastona. Sitralle myös nimitettiin oma, pankkivaltuustosta erillinen hallintoneuvostonsa. Sitra on organisatorisesti riippumaton valtioneuvostosta ja erillinen valtion budjettitaloudesta. Sitran toiminta rahoitetaan kokonaisuudessaan sijoitustoiminnan tuotoilla, ja taloudellisesti vuotta 2020 voi luonnehtia sijoitustoiminnan tuottojen valossa onnistuneeksi. Merkittävästi normaalia suurempi kulutaso johtui erästä, joka kattoi ensimmäisen osan, 33,3 miljoonaa euroa, yliopistojen pääomittamiseen luovutettavasta yhteensä 100 miljoonan euron kertaluonteisesta panostuksesta.

Talousvaliokunta korostaa Sitran asemaa riippumattomana tulevaisuustalona. Sitra ei kuitenkaan suoraan rinnastu tutkimuslaitoksiin ja yliopistoihin, vaan sen työssä korostuu erityisesti kokeilujen ja pilottien merkitys. Ne muodostavat myös suurimman menoerän, 44 prosenttia, hankkeiden kuluista. Talousvaliokunta pitää painotusta oikeana ja katsoo, ettei Sitraa pidä määritellä yliopistojen ja tutkimuslaitosten kilpailijaksi. Vertailu tutkimuslaitoksiin voi silti tietyiltä osin olla perusteltua, ja Sitran toiminnallekin on sinänsä olemassa myös vaihtoehtokustannus. Samoin kokeilutoiminnan osalta on tärkeää, ettei Sitran toiminta vääristä kilpailua markkinoilla vaan kohdistuu ensi sijassa sellaisiin hankkeisiin, jotka muutoin jäisivät esimerkiksi taloudellisten riskiensä vuoksi toteutumatta. Riippumattomuus ja omaleimainen luonne eivät merkitse sitä, etteikö Sitran, yliopistomaailman ja hallinnon välillä tulisi olla tiivistä yhteistyötä: Sitra on ja sen tulee olla sillanrakentaja korkeatasoisen tutkimuksen ja sen hyödyntämisen välillä. Sitran toiminnan konkreettisin merkitys on toimijana, joka sekä julkisen sektorin sisällä että julkisen ja yksityisen sektorin rajapinnassa saattaa alkuun ja kokeilee uusia toimintamuotoja.

Sitran visio on, että Suomi menestyy rakentamalla reilua, kestäväää ja innostavaa tulevaisuutta, jossa ihmiset voivat menestyä hyvin maapallon kantokyvyn rajoissa. Tämä kytkee samalla Sitran toiminnan myös Suomen kilpailukykyyn ja hallinnollisiin uudistamistarpeisiin.

Sitran toiminta kuvastaa hyvin ajassa käytäviä keskusteluja ja yhteiskunnallisia paineita. Näillä suurilla kysymyksillä, erityisesti siirtymällä hiilivapaaseen talouteen ja luontokadolla, on merkittävä kytkeä talouteen ja yhteiskunnalliseen päätöksentekoon, ja Sitralle on tässä keskustelussa ja ratkaisujen etsimisessä keskeinen rooli. Vastuullisuuden ja reiluuden teemat kytkeytyvät myös Sitran toiseen keskeiseen teemaan, datatalouteen. Datatalouden pelisäännöt ja eurooppalaisen dataekosysteemin vahvistaminen ovat keskeinen teema, jonka tulokset on tärkeää liittää myös EU-tason sääntelyratkaisuihin ja EU-vaikuttamiseen. Talousvaliokunta pitää Sitran teemojen valintaa onnistuneena ja perusteltuna. Toisaalta Sitran visiota ja teemojen valintaa voi — merkittäväyydestään huolimatta tai juuri sen vuoksi — kritisoida myös tietystä ilmeisyydestä. Teemat ovat laajan tutkimuksen ja kokeilujen kohteena jo muutoinkin, ja tulevaisuustalon rooliin voi ajatella kuuluvan jo seuraavien suurten murrosten etsiminen ja tutkiminen.

Megatrendeillä, yhteiskunnallisilla murroksilla ja rakenteellisilla uudistuksilla, esimerkiksi työelämään ja kaupungistumiseen liittyvillä kysymyksillä, on väistämättä poliittinen ulottuvuus, mikä ei kuitenkaan saisi olla esteenä rohkeillekin keskustelun avauksille. Vaikein kysymys on tunnistaa ne hankkeet, joiden yhteiskunnallinen tuotto on korkea. Sitran korostaman avoimuuden nimissä voisi olla perusteltua tuoda toimintakertomuksessa nykyistä avoimemmin esille, mihin

Valiokunnan mietintö TaVM 25/2021 vp

kriteereihin Sitran teemojen, painopisteiden ja hankkeiden valinta perustuu ja miten päätöksentekoprosessi varmistaa sen, että hankkeita arvioidaan myös niiden yhteiskunnallisen tuoton näkökulmasta. Talousvaliokunta pitää tärkeänä myös Sitran työn vaikuttavuuden jatkuvaa arviointia. Tältä kannalta ajankohtainen on syksyille 2021 ajoittuva arvioinnin lähestymistavan ja arvioinnin toteuttamistavan päivitys.

Sitran vision valossa olisi perusteltua, että sen hankkeiden kytkentä yhteiskunnallisiin uudistuksiin, tulosten hyödynnettävyys ja hyödyntäminen konkreettisissa hallinnollisissa, lainsäädännöllisissä ja liike-elämän rakenteiden uudistuksissa olisi nykyistäkin laajempaa. Osittain tämä tavoite on jo toteutunut: myös pandemia toi Sitran agendalle konkreettisia, nopeasti ratkaistavia ongelmia. Sitra ryhtyi etsimään kestäväen elvytyksen työkaluja, pohtimaan pandemian pitkän aikavälin vaikutuksia megatrendeihin ja osallistui koronajäljitystä helpottavien työkalujen kehittämiseen. Vaikka tällaiset hankkeet saattavat osittain ohjata Sitraa ulos strategiansa mukaisesta toiminnasta, talousvaliokunta pitää hyvänä, että Sitralla on nopealiikkeisenä toimijana kyky reagoida nopeasti muuttavan toimintaympäristön vaatimuksiin ja tarpeisiin. Samoin talousvaliokunta pitää — erityisesti koronaviruspandemiasta saatujen oppien perusteella — hyödyllisenä, että Sitran ennakoitavuudessa otettaisiin nykyistäkin avoimemmin ja laajemmin lukuun niin sanotut mustat joutsenet ja villit kortit, tulevaisuuden äkilliset muutostekijät ja riskit laajasti ymmärrettyinä.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Talousvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy kannanoton kertomuksen K 5/2020 vp johdosta.

Valiokunnan kannanottoehdotus

Eduskunnalla ei ole huomautettavaa kertomuksen johdosta.

Valiokunnan mietintö TaVM 25/2021 vp

Helsingissä 14.10.2021

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Sanni Grahn-Laasonen kok

varapuheenjohtaja Hanna Kosonen kesk

jäsen Atte Harjanne vihr

jäsen Mari Holopainen vihr

jäsen Hannu Hoskonen kesk

jäsen Eeva Kalli kesk

jäsen Matias Mäkyne sd

jäsen Minna Reijonen ps

jäsen Veikko Vallin ps

jäsen Tuula Väättäin sd

jäsen Johannes Yrttiaho vas

varajäsen Aki Lindén sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Lauri Tenhunen